



Den ideella föreningen Röstånga tillsammans har bildat ett bygdebolag och har rustat upp flera fastigheter.

Vardagsdemokratin historia

Vägen till lokalt inflytande

I början av året kom förslag på ännu en kommunsammanslagning. Ulla Herlitz varnar för att det lokala inflytandet kan minska ännu mer. Därför har hon tagit fram en ny metod för lokalt inflytande. Hembygdsföreningar kan bidra genom att synliggöra vardagsdemokratin historia, säger hon.

Text: Fredrik Loberg Foto: Erik Bick

Ulla Herlitz är ordförande i hembygdsföreningen på Styrso i Göteborgs södra skärgård. Hon har yrkesarbetat med lokala utvecklingsfrågor i flera decennier, exempelvis tio

år på regeringskansliet. Ulla Herlitz har även analyserat EU:s landsbygdsutvecklingsprogram. Med dessa erfarenheter i bagaget lanserade hon för tre år sedan en ny modell för lokal organisering. – Metoden heter ”Den första

”Det behövs en övergripande struktur för lokalt inflytande.”

FOTO: PETER ANDERSSON



Ulla Herlitz, ordförande i hembygdsföreningen på Styrso.

DEN FÖRSTA SAMHÄLLSNIVÅN

Metoden Den första samhällsnivån visar hur en lokal hållbar utveckling kan organiseras. Den beskriver hur demokrati, fysisk planering och finansiering går hand i hand med ideella, privata och offentliga resurser och engagemang. Det nya greppet är att ”sammanföra civilsamhällets arbete för bygdens bästa och den representativa demokratis form i en gemensam direktvald nämnd”.

KÄLLA: www.hembygd.se/styrso/litteratur

”När den lokala demokratin hotas genom förslag på nya kommunsammanslagningar är det viktigt att hembygdsföreningarna i Sverige lyfter sin lokala demokratiska historia, menar Ulla Herlitz, ordförande i hembygdsföreningen på Styrso.”

samhällsnivån”. Det är även titeln på en bok där strategin beskrivs, berättar hon.

– Det handlar mycket om att försöka överbrygga klyftan mellan ”vi” - lokalinvärnarna och ”de” – politikerna. Vi måste minska polariseringen, förklarar Ulla Herlitz.

Hon har utformat metoden tillsammans med arkitekten Hans Arén från Koster. Deras uppdragsgivare var organisationen Hela Sverige ska leva. Grundtesen är att demokratin måste utvecklas och förnyas, för att kunna möta

vår tids många utmaningar. Ulla Herlitz och Hans Arén har hittat åtskillig inspiration från svensk lokalhistoria.

Struktur för inflytande

– Till exempel fanns det på Styrso tre byordningar på 1700-talet, som gav ortsborna befogenhet att fatta många beslut som gällde deras lokalsamhälle.

– Någon liknande instans existerar inte i dag. Föreningar och nätverk fokuserar bara på att påverka kommunpolitikerna i enskilda sakfrågor, som till



Ledamöterna i Svågaldalsnämnden väljs genom personval och har en egen budget. På bilden saknas nämndens ordförande Ann-Marie Rosvall.

exempel att rädda en skola eller en affär.

– Det behövs en övergripande struktur för lokalt inflytande.

Särskilt intressant är perioden från år 1862 till 1952, anser Ulla Herlitz.

– Det fanns som mest cirka 2 500 kommuner i Sverige under den tiden, före den första stora vågen av kommunsammanslagningar.

– Massor av beslut som rörde lokalsamhällena fattades då av invånarna själva i dessa samhällen.

Svågadalen i framkant

Sedan de presenterade sin modell har Ulla Herlitz och Hans Arén bjudits in till många olika organisationer och sammanhang. Nu har de börjat formulera ytterligare en

skrift om samma ämne. Anledningen är den statliga utredningen ”Starkare kommuner”, som presenterades i början av 2020.

– I den föreslås, ännu en gång, ett stort antal kommunsammanslagningar i Sverige. Det skulle innebära att det blir betydligt längre avstånd mellan invånarna på många mindre orter och deras kommuncentrum, säger Ulla Herlitz.

– Glesbygdsbefolkningens möjligheter att påverka utvecklingen i sitt lokalsamhälle skulle minska ytterligare om förslaget går igenom, säger hon.

Därför föreslår Ulla Herlitz och Hans Arén en ny nivå av demokrati. Vissa frågor bör delegeras till de mindre orternas invånare.

”Vissa frågor bör delegeras till de mindre orternas invånare.”

”Glesbygdsbefolkningens möjligheter att påverka skulle minska ytterligare om förslaget går igenom.”

”Hembygdsrörelsen behöver inte bara fokusera på en massa föremål, utan även ta upp och diskutera hur man organiserade sig på orten förr i tiden.”

– Man skulle först kunna utse några experimentkommuner, som får pröva ett sådant demokratiskt system under en period, säger Ulla.

– Vi har nyligen varit på en tvådagarskonferens i Svågadalen i Hudiksvalls kommun och diskuterat detta, berättar hon.

Där genomförs vart fjärde år personval till en Svågaldalsnämnd med egen budget. Jag blir mer och mer imponerad för varje gång jag kommer dit, säger Ulla Herlitz.

– Det är en liten ort, men man har mycket lokal service och stort inflytande.

Hon och Hans Arén skriver om Svågadalens demokratiska system i sin bok.

Bygdebolaget i Röstånga

Röstånga i Svalövs kommun har fått ett eget kapitel. Drivande där är den ideella föreningen Röstånga tillsammans. Föreningen har exempelvis bildat ett bygdebolag, som köpt och rustat upp sju fastigheter, bland annat en före detta järnvägsstation. I dessa lokaler ryms numer bland annat bostäder, restaurang, en konsthall, föreningslokal och mikrobryggeri. Föreningen Röstånga Tillsammans är majoritetsägare i bygdebolaget.

– Det viktiga är att det är ett demokratiskt upplägg, förklarar Nils Philips, ordförande i Röstånga Tillsammans, i boken *Den första samhällsnivån*. Föreningen tillsätter bolagsstyrelsen

och det är full transparens och öppenhet i både aktiebolaget och föreningen.

– Genom bolaget och möjligheten att investera finansiellt lokalt har vi också breddat engagemanget, skriver Nils Philips. Det breda ägandet i bolaget gör att vi, med ett marknadsmässigt hållbart verktyg, kan investera i fastigheter och verksamhet som varken det privata eller offentliga skulle eller kan driva.

Paraplyorganisation på Styrö

På Ullas hemort samarbetar hembygdsföreningen med andra lokala föreningar, i en paraplyorganisation som heter Styrö i samverkan. Denna grupp diskuterar gemensamma frågor en gång i månaden.

– Vi har inte samma befogenheter som Svågaldalsnämnden. Däremot har vi hittills till exempel lyft frågan om förbättrade parkeringsmöjligheter på fastlandssidan för Styröbor.

Hembygdsföreningen planerar en temautställning under våren 2021 om lokaldemokratin historia på Styrö.

– Hembygdsrörelsen behöver inte bara fokusera på en massa föremål, utan även ta upp och diskutera hur man organiserade sig på orten förr i tiden.

– Hur tog människorna hand om sina samhällen? Det är oerhört viktigt att inspireras och dra lärdomar av sin lokalhistoria, säger Ulla Herlitz. ●